

*Серик
Ажуркарулы*

**XX
ГАСЫРДЫН
ЖИЫРМА СӘТІ**

*Серік
Ақсуқарұлы*

XXX

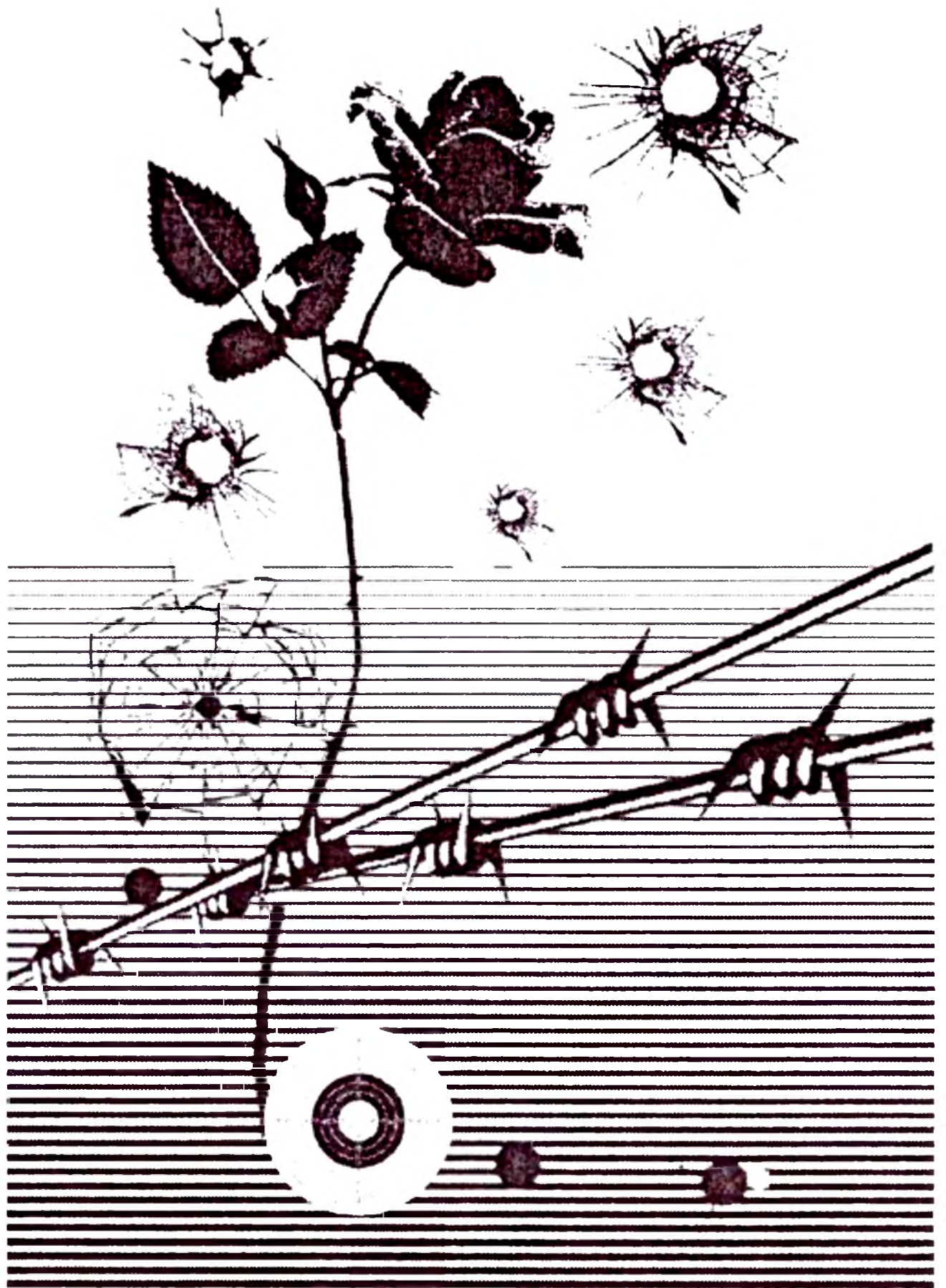
ҒАСЫРДЫҢ

ЖИЫРМА СӘТІ

Поэма-панорама

FOLIANT
БАСПАСЫ

Астана-2012

Мазмұны

<i>Автордан</i>	5
Мен – һас Сақтың қара өлеңі.....	9
1. Мидағы сынақ	13
2. Алтынның арбау жыры	17
3. Яман тайпасының соңғы тұяғы.....	23
4. Ақтоқты – 37	29
5. Түн жыры	35
6. «Қызыларай» колхозы. 40 әйел... 4 еркек	45
7. Хиросима. 999 тырна	57
8. Ханыша	61
9. Арғымақтар	73
10. Тал түстегі түс	81
11. Ләйлә	85
12. Сұрақ белгісі	91
13. Іштен шыққан шұбар жылан	97
14. Көңілді Тәңірі.....	101
15. Халықкүйі – «Елайырылған»	105
16. Астана.....	111
17. Лениннің ескерткішімен қоштасу	115
18. Тоқырауын. Төретам	119
19. Фәниден – бақиға	127
20. Шаршадым. Шалдықтым. Сенделдім	131
Өмір деген – Күнді айналу	137

УДК 821.512. 122
ББК 84 (5 Қаз) 7-5

Аксұнқарұлы С.

XX ғасырдың жиырма сәті. – Астана: Фолиант.
2012. – 140 б.

ISBN 978-601-292-420-6

Алаштың Аксұнқары атапған адуын ақынның дара дарынын наш еткен, шағын да болса аса шоктықты бұл шығарма – сонау XX ғасырдың 70-жылдарының соңғы шенінде жазылған, алайда тек 80-жылдардың орта кезінде ғана әуіріммен жалғанның жарығына шыққан тағдырлы жырдың автор тарапынан тезге түсіп, сүзгіден өткен тың нұсқасы.

Адамзат тарихындағы ең қанды да қаралы XX ғасырға XXI ғасырдың бәйігінен көз салған шалқар шабытты шайыр тұтас бір дәуірдің барша бітім-болмысы мен сыр-сипатын осынау жалғыз ғана жауһар жырға қапысыз сыйғыза алған.

ISBN 978-601-292-420-6

© Аксұнқарұлы С., 2012

© «Фолиант» баспасы, 2012

АВТОРДАН

Бұл жырдың алғашқы нұсқасы 1978 жылдың қоңыр күзінде Қарқаралыда, Жиренсақал тауының етегінде қағазға түскен. Қолыма қалам алғалы жаныма маза бермеген жыр еді. Өлеңнің отымен лапылдап, өртеніп кеткелі жүрген кезіміз, ет қызуымен алғаш рет Ахаңа (Ақселеу Сейдімбек – ол кезде республикалық басты газет «Социалистік Қазақстанның» әдебиет және өнер бөлімінің меңгерушісі) көрсетіп едім: «Серік-ау, біз, поэма түгілі, өлеңнің өзін қатал тезден өткізіп, әрең жариялаймыз ғой... Тастап кет...» – деген.

Тастап кеттім...

Содан бұл туынды 1983 жылы «СҚ»-ның төртінші бетін түгел алып, «Құрлықтар» деген тақырыппен жалғанның жарығына шықты. Аталмыш қолжазба сол бес жылдың ішінде қандай өткелектен өтті, оған аузы дуалы қай көкеміз қандай лебіз айтты немесе нендей қатал үкім шығарды – мұны бір Ахаң білмесе, басқа ешкім білмейді...

Басы дауда қалған қолжазба Қазақстан Жазушылар одағының поэзия секциясында қызу пікір туғызып, сол кездегі цензура мен редакторлардың сүзгісінен әрең өтіп, 1984 жылы «Жалын» баспасынан әзер дегенде жарық көріп еді. Әдеби орта, жырсүйер қауым қуана қабылдап, Ғафу Қайырбеков бастаған, Кеңшілік Мырзабеков, Жұматай Жақыпбаев, Күләш Ахметова, Ұлықбек Есдәулетов қолтағаған жылы лебіздер айтылды.

Содан бері аттай 28 жыл өтіпті. Қоғамдық-экономикалық-саяси формациялар ауысты. Бодан жұрт азат елге айналды. Алланың алқап аруактың жебеуімен менің маңдайыма ХХ ғасырға ХХІ ғасырдың көзімен қараудың

қарекеті жазылған екен – Тәңірге тәубе деп жүрмін. Сол жырдың өзімше кемеліне келді-ау деген соны һәм соңғы нұсқасын алдарыңызға тарттым.

Қазақ жырының қызғыш құсы Ақселеу Сейдімбекке арнадым бұл еңбегімді. Қанша жыл бойы осы жырдың азабын мен қалай тартсам, Ақселеу ағам да менен кем тартқан жоқ-ау деп ойлаймын.

Не-
вас Сакты
қара өлеңі

Пролог

Мен –
Һас Сақтың қара өлеңі,
Қанды сүргінде жүрсем де,
Қалған кезім жоқ жақ ашпай,
Арғымақ – Пегаска мінсем де,
Арттағы жұрттан адаспай!

Жалған да жалған, жалғанға
Сүйіне кіл жаным, күйіне бір,
Ат үстінде әуелетіп әнге салғанда
Тілі байланып, жаяу сандалған Дүние –
Бұл!

Абдырап бір кез қалдым ба,
Аузыма ұстап Алладан түскен ой легін?
Алдияр біткеннің алдында
Айдаһардай айбарланып сөйледім!

Жаһанның етегін жұлқына түріп,
Көкжиекте көшем кеп.
Қара аспанның кара бұлтына кіріп,
Сауладым кара нөсер боп!

Арқадан Аспанға жүгіріп,
Қанатты бұлтқа сүйгіздім.
Хафиздің жұпарын сіміріп,
Пушкинді тарыдай қауызыма сыйғыздым!

Кәуірге көрсетіп мысымды,
Ақ бұлттан түсіп, малдас құрғанда қас қағым
Ол арағын ұсынды...
Ішіп –
Құсып тастадым!

Қара бұлтты жарып,
Қара шаңырағыма кеп түстім,
Жасынмен жанып даланы.
Көк Тәңірді бетке ап, Көкке ұштым!
...Артымда, бірақ, Алашым калып барады...

1

Мидань
сынакы

Ақ патша тактан құлады,
Алашқа келіп Азаттық –
Мағжандарымды сынады –
«Халық жауы» деп мазақ қып!

Таптарға, топқа бөлшектеп,
Ананы сүй деп, мынаны –
Капитализмді көрсетпей,
Социализмін сынады.

Мұнымен сынақ біткен жоқ,
Сынады қоймай түгімді:
Елтайлар шығып иттей бон.
Еліне қарсы жүгірді!

Ағаңмын десе, досың да,
Қазақтың бар ма күмәні?
Ермақты сынап осында,
Колбинін қоса сынады.

Зұлмат дүние түнеріп,
Біз жаққа қарап тұрады.
Күшігін көкке жіберіп,
Жердің серігін сынады.

Замана тығырыққа тіреліп,
Сахара іштен тынады.
Миына Әзәзіл жіберіп,
Мұқағалидың басын сынады.

Сақылдап жер-көк сайтандай,
Солқылдап соғып сом жүрек –
Қазақтың миы шайқалмай,
Ғаламат ойға шомды кеп:

«...Сынадың. Ал не болды?!» деп.

2

Алтынның арбау жыры

Алтын айтты: «Сатып алам...»

Болат айтты: «Тартып алам!»

А. Пушкин

– Үстінен аттап ұяттың, ақыл, арлардың,
Адамның өзін азғырып сатып алғанмын!

Адам – кім?

Мен – кім?!

Білсең – айт, неде күш. пенде?

Қайтадан сатып жіберем –

Ерегіскенде!

Жүр екенсің-ау кәріме жолықпай мүлдем.

Пушкаңыз түгіл –

Пушкиннен қорықпаймын мен!

Тістенбе босқа ерінді қыршып:

Елінді быт-шыт еткен – Мен!

Жерінді – быт-шыт...

Қорықпаймын мен жыланның ордаларынан,

Сутегі,

Атом,

Нейтрон бомбаларынан!

Мені еске ал, пендем, шықса олар ойнакшып алдан:
Бәрін де соның өзіммін –
Ойлап шығарған!

Патшалар – менің бөбегім.
Желкелеріңе
Мініп алса да тиме сол еркелеріме!

Жендетке тисең –
Тиеді ызғарлы лебім:
Ойнастан туған ұлым ол, қыздарым менің!

Солдаттар – менің құлдарым ер үстіндегі.
Соғыс Тәңірі – өзіммін Жер үстіндегі!

Өледі олар – Мен үшін! –
Назалы немем,
Сен үшін – Ақын, жетеді –
Азалы өлең...

Солдат тәндері жүзімді бүркемелейді.
Өлген құлдарға өмірі құн төленбейді!

Сұлулар – менің қатыным!
Өсек пе, қалай?
Жүзік боп барсам жүргізем төсекке қарай...

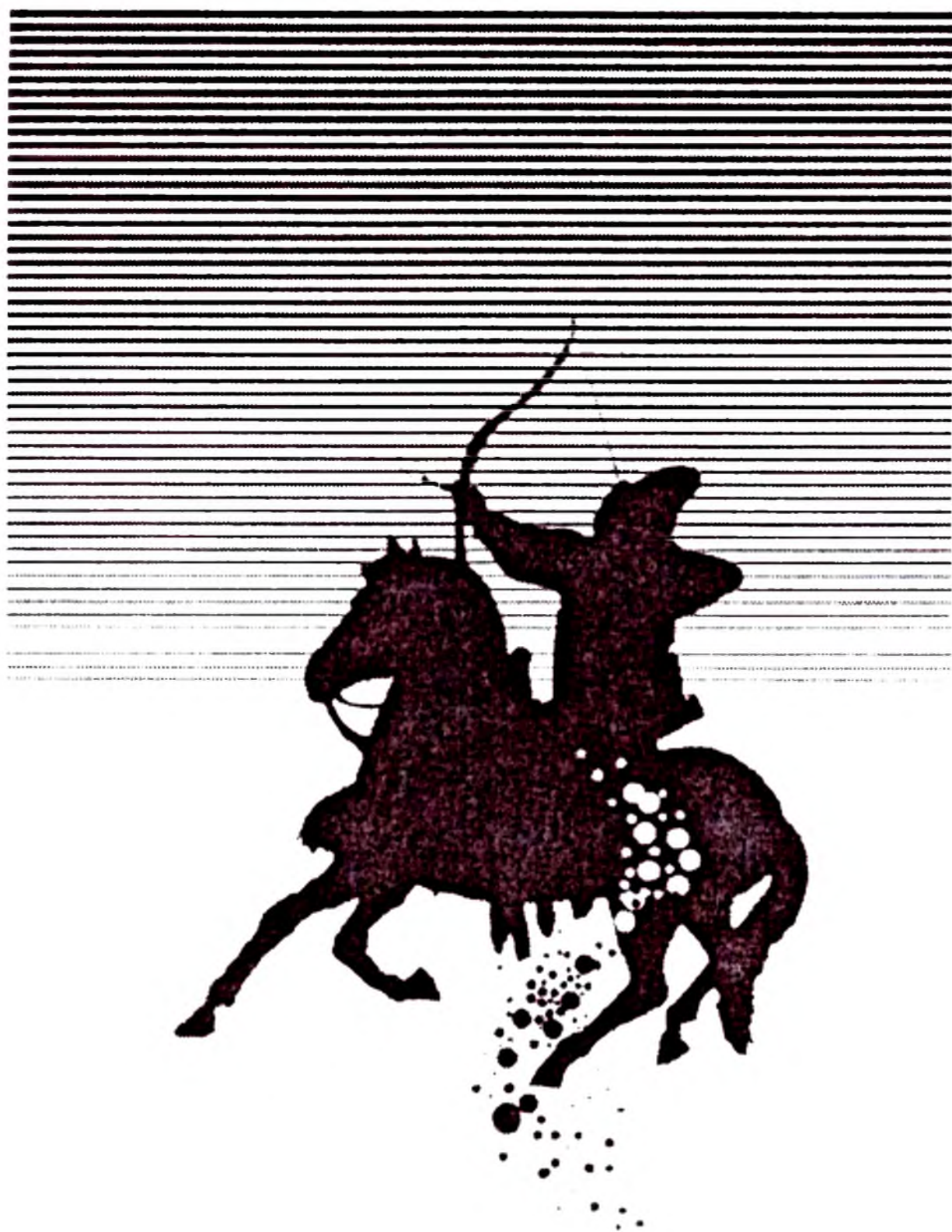
Баһадүрден де қаймықпас байқа түрімді,
Жерге де батыл айтамын –
Айтатынымды:

«Қара жер! –
Деймін, –
О, менің қайран сарайым!
Дәуренім барда басымда – сайран салайын!»

Сұлуың Джоконда ма?!
Қайтып көрейін?!
Оның да құнын шотқа сап айтып берейін!

Мен –
Алтынмын!!!

3

Г. Ман

тайнасымың

согуы туяғы

Интервью

– Алмас кылыштан аумай калыпсың тот басқан...
Найзағай сынды көздерің қайда от шашқан,
Сөздерің қайда дуалы,
Яманның Соңғы Тұяғы?!

– Жансыз!
Түріме карамайсың ба?
Жүрегімде – ұрпақ наласы.
Өлерде... тағы табалайсың ба,
Цивилизацияның баласы?!

– Гафу ет...
Ұрпақ саралайды кеп,
Сұм ниеттерді желіккен.
Адамзат мені табалайды деп,
Қаралайды деп...
Ойлайсың осы неліктен?

– Жүрегіме өшпес қара таңба салып...
Қанымды төккен Сайтанға:

«Адамзат мені алақанға салып
Аймалады!» –
Деп айтам ба?!

– Жем боп барамыз ұшқары ұғымға,
Мен – Сізді, мені – Сіз ұқпай,
Қамшының сабындай қысқа ғұмырда
Өттіңіз түкке қызықпай...

– Жерді қан-жынға кім араластырды?!
Тұрған ернінді жалақ қып –
Сары Алтыныңды – Сары Албастыңды
Кетермін мәңгі талақ қып!

Көзіңді аш!
Қара – молаларыңа!
Қара бұлт торлады алапты!
Нейтрон дейтін Зобалаңыңа
Айырбастамаймын Садақты!

Аспанды сенше құша алмадым мен...
Жалайды беріш ділімді:
Сүйемін Ұлы Ұшан Далам мен
Көгілдір Кеңістігімді!

Сол кеңістікте қала бермекпін,
Бір Рух жебеп денені.
Далада – тудым.
Далада – ержеттім.
Далада өлгім келеді!

Өле-өлгенімше бас иетін мекен
Көзімнен ұшып бара ма?!
Далада туганым – қасіретім екен,
Өлетін шығармын – қалада!

– Ашулысың ғой?!
– Қабаған итше шабынсам кешір, сен бала:
Тарихи-Тағдыр талаған итше!
Тайпадан қалған – Мен ғана!

Ғасырым біткенде қасыма келгенсің,
Күн нұры, гүл де маған жат.
Менің күнімді басыңа бермесін...
Басыңа бермесін, Адамзат!

– Түсінем:

Ұрпақ сыр тартар арып,
Қырғыннан осы, досым-ай.
Бір адам емес-ау, бір тайпа халық!
Кете ме құрып осылай?!

– Сөзіңнің тұрмын төркінін танып,
Ұмытып ұждан, Құдайды
(Адамзат – қызық!)
Өлтірін алып:
«Өлтірген кім?!» –
Деп сұрайды!

4

Сүтөүтү – 37

*Фатима Ғабитованың
аруагына багыштадым*

*М.О. Әуезов атындағы академиялық қазақ
драма театры.*

*Сахнада – Ғ. Мүсіреповтің «Ақан сері –
Ақтоқты» трагедиясы.*

Ақтоқты Ақанға жалынып тұр:

*Әрі ақындық, әрі бақыт
Сыймас болса бір жерге –
Заманыңның салты сол да,
Көнейін де бәріне...*

*Бұл – Ақтоқтының өзін-өзі өлімге қияр
сәттегі ақтық монологы. Спектакль тұң-
ғыш рет 1942 жылы 10 наурызда қойылды.
Бұл кезде сталиндік репрессияның құрбаны
болған арыстарымыздың жесірлері ГУЛАГ-
та жүрген еді...*

Олар премьераны көре алған жоқ.

*Кейін Фатима шешеміз Ақтоқтының осы
монологтарын естігенде қандай күйде болды
екен деген ой мазалайды мені...*

Есе алды да ессіздік пен есірік,
Көз жасы ақты – көктің түбі тесіліп.
Ақтоқтылар АЛЖИР дейтін Түнекте
Шырылдады бұрымдары кесіліп!

Керуен бастап кердеңдеген кесірмен –
Жендет біткен келеді ойнап жесірмен:
АЛЖИР дейтін Алапаттың ішінде –
Ақтоқтылар – бұрымдары кесілген!

Көз алдымда тікірейген тұлымы,
Құлағымда шыр-шыр еткен тұр үні.
...1956.

Келе жатыр кімді іздеп –
Ақтоқтылар – түсіп қалған бұрымы?!

Ақандар жоқ.
Алаш та жоқ!
Туыс та...
Кімдер оны қарсы алады гүл ұстап?
Алда – тұман.
Артта – жендет қалды ғой
Арулардың бұрымдарын уыстап!

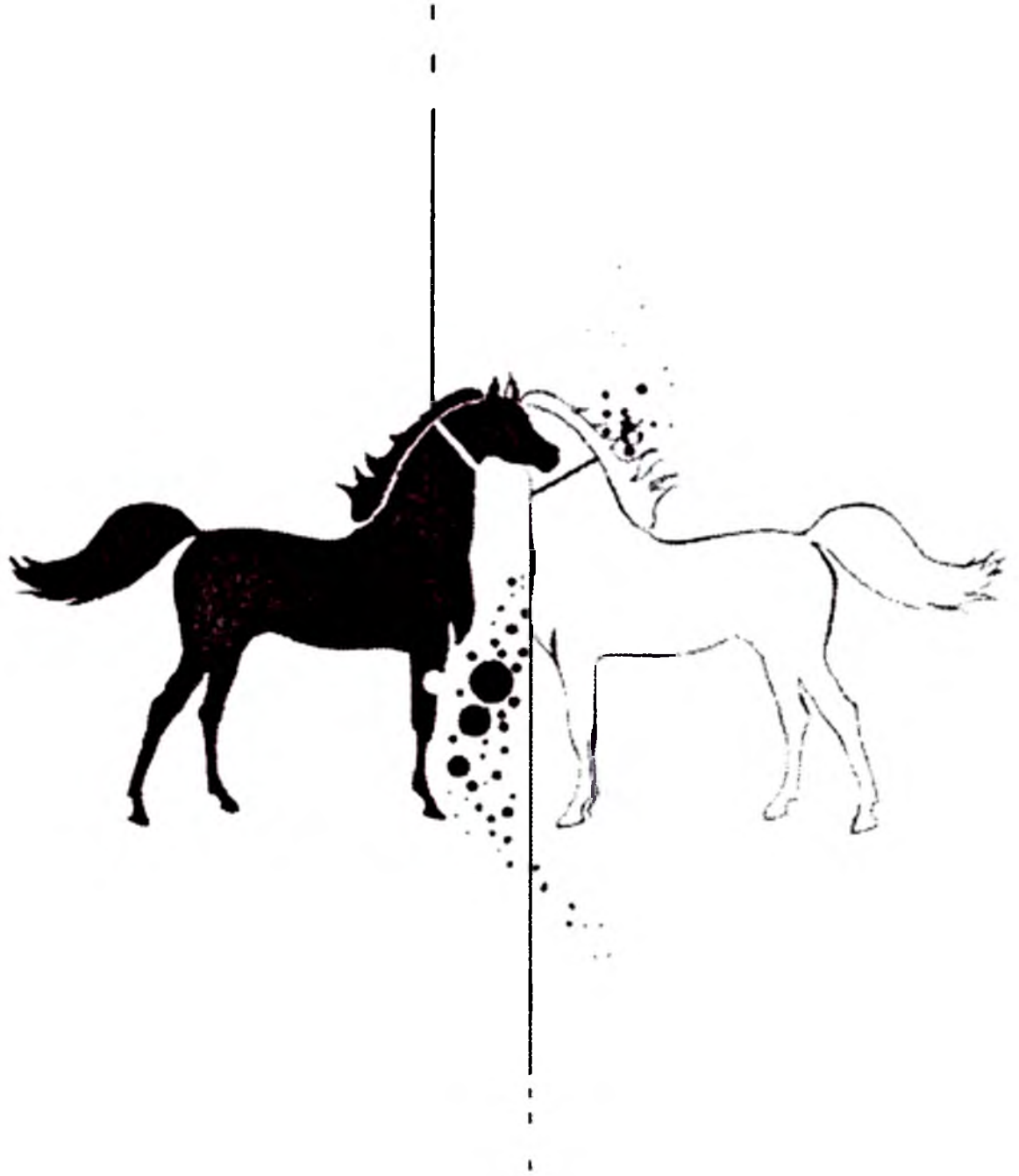

Тозаң басқан том-том істі ақтарып,
Мен де қалдым шежіре боп қатталып.
...Бұрымдарын тастап Сұмның қолына,
Ақтоқтылар бара жатыр
Аттанып!

Хош, Арулар!
Мен де кетем жақында,
Мәңгі ғұмыр жазылмаған ақынға:
Адамзатқа айтып кеттім –
Кесілген
Арулардың бұрымдары хақында...

Ақтоқтылар!
Қос колымды ал –
Қош болыңдар!!!

5

Шүр жыр

Палестина: араб аңызы

Түн еді.
Кеткен Күн сүңгіп...
Түн еді – марғау, еріншек.
Сезінді кенет бір сұмдық
Ұйқылы-ояу келіншек!

Түсі ме:
Оның... жоқ үні,
Қолы жоқ қара шашында –
Жарының жылы орыны
Суынып қапты қасында.

Сипалап көрді қарманып,
Жүрегін шымшып сан күдік:
Түн ортасында сандалып,
Қай жаққа кеткен қаңғырып?

Тұрды атып!
Ес жоқ әйелде!
Көз алды – түнек... көрінбей..
Сезімтал бар ма әлемде
Әйелдің жүректеріндей?!

Жаркылдап оты жанардың
Жүгірді, тәні – діріл-ді.
Жердегі жатқан Адамның
Бас сүйегіне сүрінді!

Түн – қара, түсі – көмір-ді,
Жасырған күнә, айыбын.
Бұған бір пәле көрінді,
Ояту керек қайынын!

Таңғалып әйел, сандалып,
Мың күдік мида көшеді.
Жүгірді сорлы қарманып –
Оның да бос тұр төсегі!

Зауалдың ойран шағы – бұл,
Жүгірді, тәні – діріл-ді.
Жердегі жатқан тағы бір
Бас сүйегіне сүрінді!

Құдайдан күтті қайырым,
Аруақтарын ауызға ап:
Күйеуі менен қайынын
Кетіпті біреу бауыздап!

Түн жұтып шыдам-тағатын
Жүрді естен танып сол кезбе.
Қара түн әлі қанатын
Жимаған еді ол кезде.

Қарманып жүріп бос тамды,
Қоңілден көшіп ұйқы абат,
Басы жоқ жетім қос тәнді
Ақыры тапты-ау сипалап...

Ол – ессіз!
Бейбақ ол бүгін,
Тұтқыны азап – түрменің.
Есінен танған сорлының
Қараңыз не істен жүргенін:

Әйелде дегбір қалмады,
Қайғысын шерлі қосты әнге.
Қос басты әкеп жалғады
Жердегі жетім қос тәнге.

Жүрегі тулап аһ ұрып,
Үмітті жаны малдана,
Жалғыздан-жалғыз отырып
Жалынды зарлап Аллаға.

Зымиян, тілсіз қара түн
Әкелмек оған тағы не?..
Қара түн тылсым қанатын
Жимаған еді әлі де.

Аллаға айтқан арыз ғып,
Азаның бар ма төлемі?
Айтатын Атам аңыз ғып,
Мінеки, соның өлеңі:

«Өмір бер, Тәңірі, еркінмен
Тіршілік қозғап қанына –
Күнәкар жандар өлтірген
Күнәсіз боздақтарыма!»

Баска лаж сонда қалмаған –
Жалынды!
Үні зарлы еді.
Әйелдің тілін алмаған
Әлемде пенде бар ма еді?!

Жалынып жайса жүрегін,
Қанішер келіп қандаған –
Тәңірі оның тілегін
Тәрк етіп тастай салмаған.

Болмапты әуре бос боздап,
Белгісіз – нендей себептен –
Ұйықтаған жандай қос боздақ
Оянып кетті кенеттен!

Тауысып шыдам-тағатын,
Болмеге аппақ нұр жағып –
Қара түн жиып қанатын,
Таң кіріп келді ұрланып.

Шыңғырды әйел!
Жан үні
Естілді тіпті әріден:
Жарының басын таныды –
Қайының қыршын тәнінен!

О. зауал!
Ұқпас мәнін де:
Көзінен аққан жасы құр –
Жарының жарқын тәнінде
Қайын баланың басы тұр!

Осы да, ойбай, тірі ме?!
Зауал түн!
Сайтан!

Сайқал-ай!
Бірінің басын біріне
Кигізіп қойған байқамай!

Ауысып орны жер-көктің,
Талады күдік арын кеп:
Осынау екі еркектің
Қайсысын құшпақ «Жарым!» деп?

...Жер-Анам!
Келем еңбектеп,
Қойныңды ашшы шошымай.
Сені де талай жендет кеп
Кескілеп кетті
Осылай!

Бөлінген адам құлдыкка,
Бөленген үлде-бүлдеге,
Бөлінген үйге,
Құрлықка,
Бөлінген түрге,
Түрмеге!

Тағылық неткен көп еді?!
Бас та көп,

Бастан қылыш көп.
«Батыс!» – деп біреу бөледі,
Бөледі біреу: «Шығыс!» – деп.

Сыймайды жұрттың бастары
Өш олар, неге кекті олар?!
Быт-шыт қып бөліп тастады
Геттолар менен секталар!

Үмбетің едім мен Сенің,
Сүтіңе ернім шөлдейді.
«Жер-Анам жалғыз!» – деуші едім,
Ел маған бірақ көнбейді.

Секталар шулап қырғынмен,
Геттолар жатыр атысып.
Сол әйел құсап тұрмын мен,
Есімнен танып,
Шатысып...

6

«*Кумысарай*»
колхозы.
40 жыл... 4 еркек

1944-тің күзі еді.
Муза елі болатұғын –
Мұз елі...

Соғыс келіп айналдырған тоз-тозға,
«Қызыларай» дейтін біздің колхозда
Той боп жатты.
(Әлде менің түсім бе?)
40 әйел...
4 еркек бар ішінде.

Той боп жатты.
Жалған сөздей бейне бір
Таңғалмашы. Өтірік сөз – маған жат.
Адам деген жылап жүріп, кейде бір –
Күле білген... Неткен ғажап – адамзат?!

Той боп жатты.
(Әлде менің түсім бе?)
40 әйел...
4 еркек бар ішінде...

«Бұл немене? – деме... – Бұл не? Ода ма?!»
Той боп жатты.
Шарапсыз той бола ма?

Тығырыққа тіреліп,
Осындайда тәндегі мұз бір еріп,
Ол кезде жұрт жұтатұғын бөшкеден
Ожауларын малып-малып жіберіп!

Өмір сүріп жүрген сынды түсінде,
Бақыт үшін ішті,
Қайғы үшін де!
40 әйел...
4 еркек бар ішінде.

«Бұл немене? – деме... – Бұл не? Ода ма?!»
Той боп жатты.
Ән-күйсіз той бола ма?

Сұнкар жайлы ән айтылды – сенгісіз –
Адам жайлы ақиқатқа бергісіз!
Жыл құстары қайтып жатты қаңкылдап.

Орала ма,
Оралмай ма –
Белгісіз...

Муза елі болатұғын –
Мұз елі.
1944-тің күзі еді.

«Бұл немене? – деме... – Бұл не? Ода ма?!»
Той боп жатты.
Әзілсіз той бола ма?

Не боп кетті сол күлкінің ақыры:
Әдіре қап кенет жұрттың шат үні,
Шыдай алмай 36 әзілге
Шарт-шұрт сынды 4 еркектің қатыны.

Әлі есімде зілзаласы көздегі
Төртеуінің сондағы айтқан сөздері:
«Қалай-қалай күлесіндер, әй, қарлар?!
Кесір шалған!
Жесір қалған сайқалдар!!!»

О, сұмдық-ай!
Мынау неткен кесірлі үн?!
Сонда бірі 36 жесірдің
Айқай салды:
«Тарт тіліңді!
Ардағым –
Оралады аспанымда барда Күн!
Соғыс кімнің шайқалтпаған шаңырағын?!
Соғыс кімнің жұтатпаған Арманын?!
Оралады Ардағым!..

Тарт тіліңді!
Қара Айдай көркіме!
Кім көнбейді Ару жанның еркіне?
Сырлы аяқтың сыры кетсе –
Сыны ма?!
Тие берме...
Тие берсең жыныма...
Ал осыдан оралмаса күйеуім,
Мына отырған 4 еркектің біреуін –
(Азар болса – атанармын бір бұзық!)

Алдап-арбап,
Алам үйге кіргізіп!»

Сол-ақ екен:
Таптап арды,
Ұятты –
4 әйелдің 8 қолы тап берді
Сол Мұңлыққа –
8 жылан сияқты!

Қара түнек қатып қалмас – ашылар,
Қара жүрек қай қылмысын жасырар?
Қайда кеткен ұлы Ұят,
Асыл Ар?!
Сол 8 қол көз алдымда тұр әлі –
Жұлып алған 8 уыс шашы бар!!!

Күтуменен жалғап жүрген ғұмырын,
Құр қан-сөлсіз қурап біткен тірі гүл –
Шыдамады мұны көрген жесірлер,
Жүрегі – бір.

Тілегі – бір,
Мұны – бір!

4 еркек ше?!
4 еркегің – бір кісі,
Бөлек-бөлек болғанымен түр-түсі.
Әсіресе, жынға тиген сондағы –
Осылардың жырқылдаған... күлкісі!

Атып тұрды күллі жесір – тірі гүл,
Соғыс деген Кесапаттың зілі бұл!
4 шолжыңға берсін бе енді намысын,
Жүрегі – бір,
Тілегі – бір,
Мұны – бір!

36 жесір – қолы қуатты,
Бәрі – Намыс Құрбаны еді ұятты.
Жатты жерде серең етіп 8 қол –
8 басты 8 жылан сияқты!

«Бұл немене? – деме... – Бұл не?! Ода ма?!»
Ода болса, о да жаман бола ма?!
О, адамзат!
Жазып бір күн кесірге
Тіл тигізбе жетім менен жесірге!

Мақтанатын сәт болады – мақтансақ,
Ақталатын сәт болады – ақталсақ.
Қайда әлгі ер парызын ақтар шақ?!
(Төрт еркегің арашалап ала алмай,
Төрт баладай шырылдап жүр
«Аттан!!!» сап...)

Кигендері – Қызғаныштың шекпені,
Алаулап тұр жесірлердің кекті өңі!
Кенет...
Кенет 36 әйелдің
4 еркекке көзі түсе кеткені!

«Ей, әйелдер!
Аруактай бүрісіп,
Қара – мына сорлылардың тұрысын!

Ермен бірге тозақ өртте жанбаған,
Төрт сайкалға ие бола алмаған...
Бара алмаған – шақырғанда ұлы сын!
Өңкей ездер!
Еркектігің кұрысын!

Не қалайсың бізден?!
Ләззат?!
Құрмет пе?!
Кім сендерді отырғызған сүндетке?!
Ей, әйелдер!
Өш алатын кез келді!
Сой ездерді!
Ар-ұяттан безгенді!
Саба мынау ошағына қамалып,
Отаны үшін өле алмаған ездерді!!!»

...Сонау соғыс есінде әлі Әлемнің.
Есінде әлі Әйелдің.
Ұмытылар ма сол бір зауал, сор қалың?
Әйел –
Әлем.

Үні олардың – ортақ үн.
Содан бері жетімдіктен қорқам мен,
Содан бері жесірліктен қорқамын!

Соғыс келіп айналдырған тоз-тозға,
«Қызыларай» дейтін біздің колхозда
Әңгіме көп!
Аңыз да көп –
Сенгісіз!
Жауып еді жерді сыз.
Жыл құстары қайтып жатты қаңқылдап,
Орала ма,
Оралмай ма –
Белгісіз!

Муза елі болатұғын –
Мұз елі.
Қара суық қалтыратты тізені.
1944-тің күзі еді...

7

Ниросима.
999 тирна

999 қағаз тырнаны
Жасады жапон баласы –
Ажал Құрбаны.

Өлер шағында,
Көз нұры сөнер шағында,
Жатты сол жазған: «Түсім – бұл –
Өңім емес!» – деп,
1000 тырна көзіне елестеп,
Жасалмай қалған бір тырна көзіне елестеп:
«...Өлім емес!...» – деп...

Сандырақтап жатқан шығар сол
Ажал Құрбаны?!
XX ғасыр –
Атомның тажал тырнағы!
Ескерткіш қоям мен Саған қоладан құйып
999 Қағаз Тырнаны!

8

Намына

Мадақ жыры

61

Моего предка хана Ахмата убил ночью в его шатре подкупленный русский убийца, как повествует Карамзин, кончилось на Руси монгольское иго. В этот день, как память о счастливом событии, из Срепенского монастыря в Москве шел крестный ход. Этот Ахмат, как известно, был чингизидом.

Одна из княжен Ахматовых – Прасковья Егоровна – в XVIII веке вышла замуж за богатого и знатного симбирского помещика Мотовилова. Егор Мотовилов был моим прадедом. Его дочь Анна Егоровна – моя бабушка. Она умерла, когда моей маме было 9 лет, и в честь неё меня назвали Анной. Из её фероньерки сделали несколько перстней с бриллиантами и одно с изумрудом, а её наперсток я не могла надеть, хотя у меня были тонкие пальцы.

Анна Ахматова

*Қайран менің Еділім,
Мен салмадым, сен салдың,
Қайырлы болсын сіздерге
Менен қалған мынау Еділ жүрт!..*

Қазтуған

*Туған жер, олген мола жібермейді,
Әйтпесе, тұрмас едім осы маңда.*

Абай

О, Муза Плача...

Марина Цветаева

*Қауырсынын қалам етіп ақ қаздың,
Дүниені алдыңа алып хат жаздың.*

Қасым

Тауарих – Мұхит.
Асау толқынымен –
Жерімді ағып өткен жол қылып ем;
Алтайдан –
Адамзатқа олжа салып,
Отырған орынымды төр қылып ем;
О, Анна!
Сен де Мендей Өр Түрік ең,
Бөріден ауызданған бөлтірік ең.
Орыста –
Поэзия Падишасы,
Түркіде –
Адасқан Қыз Төркінінен...

Тұқымы Қаракөктің,
Заты – текті –
Арғы Атаң Алаш Ханы Ахмет-ті.
Бетпе-бет келсе дұшпан арманы не,
Жасырын Жансыз бас сап –
Қапыда өтті!
Азасы зәузатына жететұғын,
Адамзат білмейді ғой Ахметті:
Кәуірдің мойынында хақы кетіп,
Аярдың мойынында хақы кетіп,
Арманда күшты-ау арлан ақыретті!

Жебемей Шынғыс ханның аруағы,
Ата жұрт аруанадай аңырады:
Ұланы Бекзат туған күл боп, күң боп,
Кұлады Алтын Орда Шаңырағы...

Куә ғой Тәңірі сол масқараға:
Той ғой – бұл,
Сары Сайтан – бас тамада:
Алтынын Ахметтің аш-жалаңаш
Тасыды Мәскеу деген Мас қалаға.

Тасып жүр қаптарына басып әлі.
Жүгіріп зыр-зыр,
Тыр-тыр қасынады.
Атаңның алтыны сол, Анна Ханым,
Лялды қаншама уақыт асырады?!

Сонан соң – қырғын...
Қазан Төңкерісі –
Ғаламды келген құртып, өртегісі!
...Қалғаны саған мәлім, Анна Ханым,
Бүгінде – Алты Алаштың ертегісі...

Түсерде көктен Иса...
Сатырлаған –

Тас жауып, келер шақта Акырзаман –
Сен тудың, Акын Анна, тұл бойыңда
Ахмет Ханның қаны лапылдаған!

Үнің – Өксіген Ұлт еді.
Ділің – Адамзат,
Дінің – Христиан,
Түбің – Түркі еді.

«Тастағын Ресейді, залым – басы,
Кел маған, құл-құтанға жалынбашы!» –
Дегенде Сайтанның бір сарындасы –
Туған жер, өлген мола жібермеген.
Абайдың Сен – Бір Шерлі Қарындасы!!!

Түн кешіп, түс қашатын жорықта алаң
Кезінде – бәйге атындай солықтаған –
Көк Тәңірі, Көк Бөрі деп өксіп өткен
Мағжан Көкем қалай жолықпаған?!

Жатқанда ел: «Ұлы Совет жұрты – біз!» – деп,
Немістер: «Біз – Арийдың ұлтымыз!» – деп –
Тәшкенге ат басын кеп тіреп едің,
Келдің бе Төле биді –
Түркіні іздеп?

Біз ек қой Сені күткен шерлі елің де,
Жаралған жан екенсің сенделуге:
Ақыры Азиядан шыққаннан соң
Ару кент – Алматыңа келмедің бе?

Түркінің түп қазығы біз едік қой,
Қорқыттан қалған жалғыз із едік қой;
Күлтегін,
Фараби боп,
Абай болып,
Көзді алғаш Көк Тәңірге түзедік қой!

Даладан шыққан дара даналар-ай,
Кіршіксіз сезім қандай?!
Сана қандай?!
Бір туған бауырым деп адамзатты
Аймалап сүйіп ең ғой алаламай!

Аймалап, алаламай сүйіп едің.
Алтайдың шыңдарындай биік едің.
Ғаламның дертіне кеп шалдықтың да,
Заманның өртіне кеп күйің едің!

Жамылып жалаң ұран, әлемішті,
Ресей ғасыр уын әрең ішті.

Аярдан ажал кұшқан Ахметтей,
Тексізден өле-өлгенше зәрең ұшты!

Жаралған жұрт екенмін сандалуға,
Жақын тұр жалмауыз кеп жанды алуға.
Ивандай –
Шыққан тегін білмейтұғын –
Иісалмас ит үреді жан-жағымда!

Жебемей Шыңғыс ханның аруағы,
Ата жұрт қалай тағы аңырады?
Шұбай ма өңкей затсыз мәңгүрт болып,
Құлай ма қайран елдің шаңырағы?!

Заманның мынау көзсіз көбелегі,
Барады бастап осы неге мені?!
Арт жағы – тұман, алды – күмән болған,
О. Анна, Аруағыңмен жебе мені!

Өр Түрік дейтін қайтем өр есімді?
Қар-Заман қарлықтырды-ау өңешімді,
Тексізден Сен де көрдің көресінді,
Тексізден Мен де көрдім көресімді!

Үстінен аттап аяр замандардың,
Құл-құтан, құлқы қорқау жамандардың –
Ханыша ең –
Қырық жұрттың ақылы бар,
Бағына Алашымның аман қалдың!

Туған жер, өскен елді талақ етпей,
Жүректен жансыз салған жара кетпей –
Бекзаттан Гумилевтей Ұл сүйгенсің –
Үйірін қайта тапқан қаракөктей!

Сол еді ұлыста бір ұл кәделі,
Туғаннан іші сезген бір пәлені...
Орысша жырлайтұғын Олжасымдай,
Тәнті оған Түгел Біздің Түркі Әлемі!

Қашанда Күнге –
Ғұнға –
Жарыққа ердің,
Тәңірдің хикметін анық көрдің.
Ресейді түнектегі құшақтап ап,
Жырға орап –
Адамзатқа алып келдің!

Кім сенің түсінеді зарынды осы,
Тасырдың тақымында –
Ханның Басы!
Уайымсыз – дайын тұрса алдында асы;
Халықты қара төбыр деп ойлайтын
Хайуанның жүрегі – тас, залым – басы –
Айға анық күнәсінен арылмасы!
Қор болып жарым жасы қуғында өткен,
Сор болып сүргінде өткен жарым жасы –
Туған ел, өлген мола жібермеген,
Абайдың, Анна-ай, Айдай Қарындасы!..

Сен-дағы Мендей Бекзат, Өр Түрік ең,
Бөріден ауызданған бөлтірік ең;
Орыста –
Поэзия Падишасы,
Түркіде –
Адасқан Қыз Төркінінен...

9

Срѣмакѣ

«Ол жылаған. Дүние жүзінің көрермендерін көркімен, әсем жүрісімен таң-тамаша қалдырған қайран аргымақ өзінің соңғы күніне өкінген шығар... Ол тұрған орнында жерге гүрс етіп құлап түскен...»

Сәуірбек Бақберген

Сәуірбек аға!
Ғафу ет сұрағаным –
Арғымақтардың да адамша жылағаны ма?!

Арғымақтар-ай!
Ғасырдың мазақ,
Құрбаны,
Менің де қаным – қыр қаны,
Қазақтың қаны,
Шынымды айтам, шынымды, сандырақтамай,
Құндыз қылқұйрық сұржекей, арғымақтар-ай!

Даламыз – кітап.
Беттерін ашқанда кілең,
Терең ол,
Ерен ғажайып дастандарымен.
Эпосы.
Эпопеясы қыраттарының
Тұяқтарымен жазылған пырақтарымының.

Ат тұяқтарының даламда азан сапты әні,
Ата-бабамның сол еді қаламсаптары.

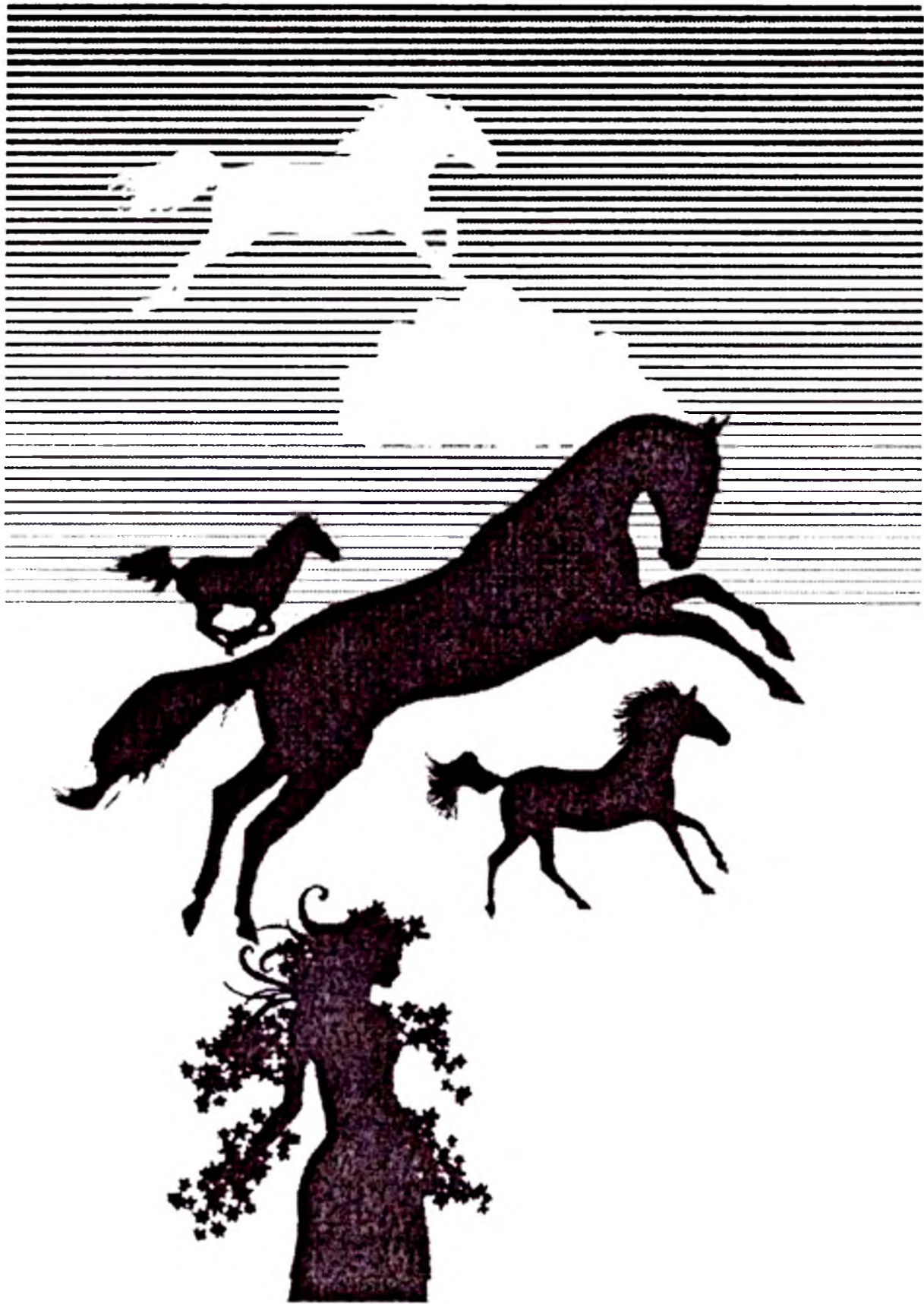

Сол жазған ерлік эпосын Отырарыма,
Ұлытауымның сандықтас шоқыларына.
Мінеки, енді көз жасы тамып жатқаны
XX ғасырдың топырағына.

Жан серік болып Чапайға, Щорсыңа да,
Қатысқан шауып Азамат Соғысына да,
Құс ұшқан Құлагерлерім қызынып қанға,
Оянған ноян өмірге қызығып таңда.
Біз ұмытқанда...
Ұмытпайды оны уақыттың бұла қырандары,
Петроград тротуарлары!
Тарихта қалған іздері – сонардағы іздей.
Революцияны сүйіпті олар да –
Біздей!
Жан серік болып Чапайға, Щорсыңа да,
Қатысқан шауып Азамат Соғысыңа да!

Есімде әлі,
Елесі жанарда мына,
Екінші дүниежүзілік қырғын тәмамдалғанда,

45-те –

Қызыл алаңда шуласып, өлін,
Таңғалдық оның тәкаппар тұлғасын көріп!

Қамыттан мойны қан болып күйреп,
Әпендем
Түркісіб темір жолын да сүйреп әкелген!

Сол уақыт өтті...
Жылқы еті – үстелімізде,
Вагон-ресторандарда ішкенімізде,
Самолет қана көреміз түстерімізде!
Ер-тоқымдардың шаң басқан, бірақ, өрнегін,
Ипподромдарға қамалған Құлагерлерім –
Жылап тұр!
Соны «Волгадан» түстім де – көрдім:
Ат жарысына орын жоқ үстінде жердің!

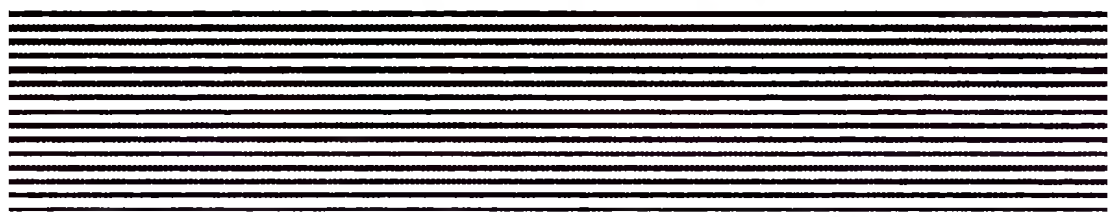
Аспанға қара, не деген күшіктер еді –
Баллистикалық ракета ұшып келеді!!!
Қарашы қатты ышқынған дауыстарына:
Бәйгелер енді аспанға ауысканы ма?!

Сәуірбек аға!
Ғафу ет сұрағаным –
Арғымақтардың да адамша жылағаны ма?!

Арғымақтар-ай!
Шынымды айтам, шынымды, сандырақтамай,
Күй – олар жырау домбыра ішектеріндегі.
Олар тек – сөйлем тарихтың беттеріндегі!
Қалғаны содан – ескірмес, тозбастың бірі,
Арқамды шымырлататын Олжастың жыры...

10

*Шал түстегі
түс*

70-жылдар хроникасы

81

Дүние қияли ой кешіп,
Бабаға – ұрпағы, әкеге өшікті – ұл.
Аудиторияда Абаймен сөйлесіп,
Ақымақ бөсіп тұр!

Аң-таң қап қарайды ұл,
Кеудесін керемет кек керіп.
Абайды сүйеді қалай бұл –
Шәкәрімді жек көріп?!

Бұл қазақ ақылдан адасты,
Шықпайтын ойы көп тісінен.
Қалайша сүйеді ол Алашты –
Мағжанды жек көріп ішінен?!

Профессор ашуын шақырып,
Қайрайды біз жаққа тісін бір.
Маяковский – тақырып.
...Мұқағали көшеде ішіп жүр!

Он сегіз жасында – жан-жүйем,
Сондағы көрген бір түсім – бұл.
Бұл не гәп, әулием?
Сен маған осыны түсіндір!

...Мұқағали көшеде ішіп жүр...

11

Книга

Шайтанкөлде бір қыз бар Ләйлә деген,
Соған мені ғашық қып байлады өлең.
Ешбір ару, тең келмес еш перизат –
Шайтанкөлде бір қыз бар Ләйлә деген.

Бала қиял алысқа ала қашып,
Мазасыз-ды осы бір бала ғашық.
...Келе жаттық бір күні Шайтанкөлден,
Қалың кара нөпірмен араласып.

Кенет Ләйлә дір етті құшақтағы:
Адамға емес – аңдарға ұсап бәрі –
Бір жігітке үш бұзық тап бергені
Найзағайша жарқылдап пышақтары!

Күллі ел қарап қалған сол «тамашаға»,
Ешкім бата алмаған арашаға.
– Жаның бар ма?! – деп еді Ләйлә сонда, –
Неге тұрсың?!
Жүгір!
Тез!
Арашала!

Тұрып қалдым ойыммен кеңескім кеп,
Пышак тисе жүрекке... елеспін деп.
Сасқанымнан айтыппын:
– Біреу үшін
Өлетұғын есуас емеспін! – деп...

Бейшаралық бір сәтте сорлы қылып,
Махаббат та, мен-дағы бөлдық ұмыт:
Ару Ләйлә жағымнан тартып қалып:
– Кет! – деп еді, –
Жөніңе!
Сорлы жігіт!

...О, менің жастық шағым!
Сен қашан шашып жалын?!
Жыр жазған кездерімде ме –
Гүл өсіп көңілімде,
Сен –
Лапылдап көрдің бе өмірінде?

Қалдың жастық көңілдің желігінде,
Алып кете алмадым сені бірге.

Мен ғашық боп,
Бір рет сүйе алмаған
Ләйлә деген арудың ерінінде
Қалдың, жастық!

Арманды аңсап, жүдеп,
Жүріп келем алдымда таң сәрі деп.
Іздеп сол бір мәңгілік таппасымды,
Шайтанкөлге жол тарттым қаншама рет.

Шайтанкөлде қалдың сен көлде жүзіп,
Табар ма екем, шіркін-ай, көрсем ізін?
Махаббаттың өртіне түсіп едің.
Жанып кеттің бе екенсің, он сегізім?

Жүрдім екен бойкүйез болып қалай?!
Ақылымның тым кешең толыққаны-ай!
Ләйлә – мәңгі!
Қайтадан туа қалса,
Енді оларға мендей ұл жолықпағай!

Жолықпасын бойкүйез құшақтағы,
Бұғып қалар суырға ұсап бәрі –
Жер бетіне жендеттер шыққан кезде
Найзағайша жарқылдап пышақтары!

Шайтанкөлде бір қыз бар Ләйлә деген,
Соған мені ғашық қып байлады өлең.
«Өренім-ай!..» – дейсіңдер маған бәрің,
Өргенуді білмейтін қайдағы өрен?

Шайтанкөлде бір қыз бар Ләйлә деген...

12

Суракъ белгиси

О, молчание, это тоже – голос!

О. Сулейменов

Цивилизация ұғымы басыма қонбай,
Жезөкшелерімен Батыстың ашына болмай,
Үстінде жұмыр жерімнің жүріп келемін,
Күйікті өлеңім – кеудемде, сүйікті өлеңім.

Адамзатымды алтынның жауламасы анық,
Мона Лизаны пұл қылып – саудаға салып –
Бай болмай, кедей болмай-ақ жүріп келемін,
Күйікті өлеңім – кеудемде, сүйікті өлеңім.

«Бұратана...» дей ме?!

Бурадай қағынып кетем:

Даланы сүю – Ананы – тағылық па екен?!

Арғымақтар-ай!

Сендерді сағынып кетем.

Кеңдікті сүю – серілікті – тағылық па екен?!

Естісін халық,

Кім мені келсе сынап көргісі:

Жаныма маза бермейді ес-түсімді алып –

Сұрақ Белгісі!

Айқайлап айтар сөзім көп бүкіл адамға.
Ақиқат үшін құрбаның бола салайын.
Сұрақ Белгісі, мен сенен құтыла алам ба?
Сұрақ Белгісі, қойшы енді... толас алайын.

Сұрақ Белгісі, сабырдан сап болғаның ба,
Алдымнан шықтың даладан, қала жақтан ба –
Шаң басқан «Тарих» томдарын ақтарғанымда,
Асфальт жолдармен құсша ұшып бара жатқанда.

Жұмыр жеріндей жүрегіне сөз бергенінде
Келді Серіктің өзін де сынап көргісі.
Ғаламның небір ғажабын көз көргенінде,
Алдымнан шықты анталап Сұрақ Белгісі.

Қаншама қырғын... тірі адам сенгісіз ол да
Адамды келді-ау өзінше сынап көргісі.
Белгісіз Боздақ қаншама, Белгісіз Мола? –
Сұрақ Белгісі...
Сұрақ Белгісі...
Сұрақ Белгісі!..

Сұрағым көп қой.
Тыймағын!
Хақың болмасын!
Хиросиманы тұл қылған Атом Бомбасы –
Цивилизация ма?
Маған қарашы!
Акындар туған азалы адам баласы,
Неге үндемейсің,
Топырағы-ау тылсым даланың?!
«Үнсіздік деген – Дауыс!» – деп
Тұрсың ба бәрің?!

Жауап бер!
Жырдың келіп тұр сұрақ бергісі,
Һәм соның адал жауабын жылап көргісі;
Ақсұңқарұлы емеспін –

Сұрақ Белгісі...

13

Титен шыққан

шұбар жылдан

Айыптау актісі

Іштен шыққан шұбар жылан,
Дертің ауыр, айт емін!
Мен жаралған Ел-Анадан
Сен де тудың, қайтейін?..

Заһар ойға батқан едің
Екі көзің шатынап.
Шешенді де шаққан едің
Емшегінде жатып ап.

Мен де оңбаспын, қара да тұр,
Жанында жатқан жауы мына;
Бойым суып бара жатыр –
Жылан кіріп бауырыма!

Босағамнан шықпайсың сен –
Барады іргем сөгіліп,
Бауырымда ұйықтайсың сен –
Тіліңнен у төгіліп.

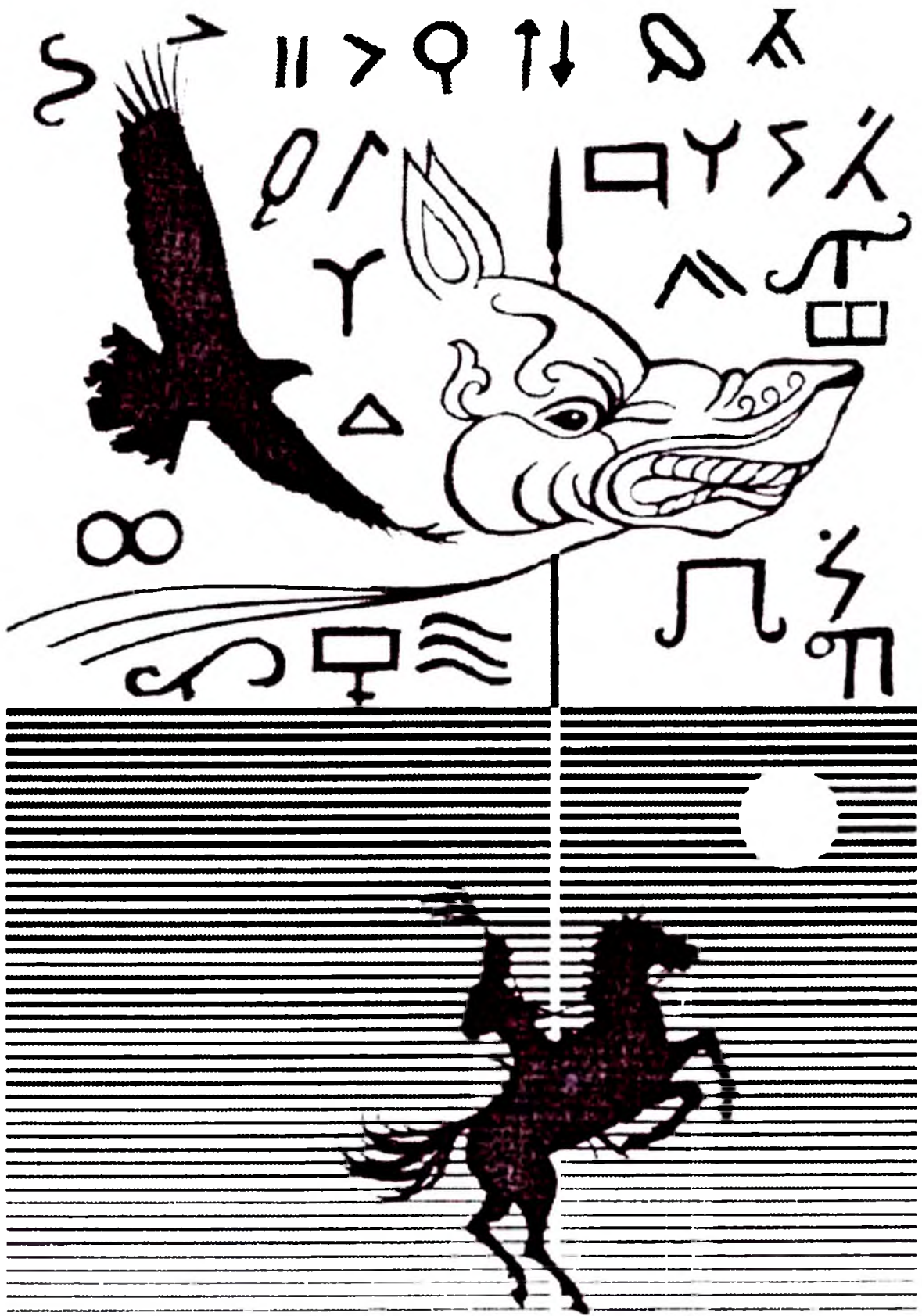

Кетсем деп ем бір ән салып,
Бөлек елдің дуынан.
Іштен шыққан жылан шағып,
Өліп барам уынан!

Көнбіс болдым – көнгенімнен.
Көрде бірге дамылдап –
Өлгенде де өңменімнен
Өзің кел де –
Шағып жат!

Кел, шағып жат!
Ал ұйқымды,
Қандырайын көздерімді бір іліп.
Кеп салмасаң айыр тілді
Кетем қайта тіріліп!

14

Korvigi
Morvigi

Көңілді Тәңірі пендемен жылап көрісіп,
Жер менен көкте желбіреп кеткен етегі:
«Алыңдар, – деді, – ырзығын Жердің бөлісіп,
Короліңе де, құл-құтаныңа да жетеді!»

Жауынгер бас сап – қорғанды,
Балалар алды баурайдың бәрін бал шығар.
Аңшылар – сыңсыған орманды,
Жайлауды алды – малшылар.

Жарылқап Тәңірі шерлі елді,
Ешкімнің қайтпай тауаны;
Сарандар – алтын белдерді,
Арамдар алды – ауаны.

«Қайда барасың?! Менікі – Аспан, түсінсең,
Қайтеді, ей, мынау, қайт десе?!
Ақша төлейсің ауа жұтқаның үшін сен!
Тұншығып өлгін, – дейді енді олар, – әйтпесе!»

Келді Ақын лағып... Немене жүріс мұнікі?
Нені алмақ енді ол, қалғаны – кара табыт-ты.

Құмдардың өзі – құрылыстың құдайынікі.
Сулардың өзін сұмырай сұрап алыпты!

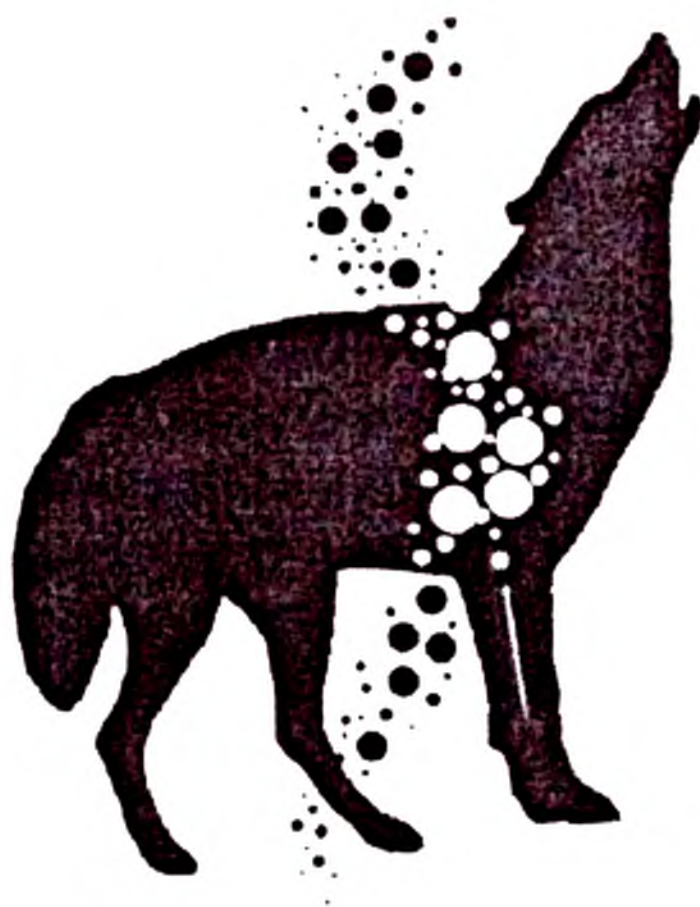
«Сен қайда жүрсің, тәйірі?!
Жан едің неткен ақылы да жоқ, араны?!»
Ашуы бұған Тәңірі –
Ақынға сонда алая, суық карады.

«Кеше гөр, – деді тіл бітіп оған бір демде, –
Бас тартар дейсің байлықтан мынау бекер кім?
Өзіңмен бірге ғаламзатты ойлап жүргенде,
Адамзатыңды ұмытып кеткен екенмін...»

Жымиды Тәңірі тереңіне сүңгіп ойлардың:
«Ұшып кет, – деді, – қанаттарыңды шалғанда от!
Мен саған анау Аспанды ашып қойғанмын!
Ақынға Жерде алданар түк те қалған жоқ...»

Өңім бе әлде түсім бе?
Алла – алқап, Аруақ – жебесін.
Мен содан бері бұлттардың жүрмін ішінде.
Қырттардың көріп жүргені – бұлдыр елесім...

15

Намь күйи-
«Олайырмача»

Сен – елде.
Ал мен – қалада.
Башқұртым қайда – Бас-Құртым?!
Сайын далада –
Салқам Жәңгірдей санатты ері болмаса,
Салауат Юллай кәуірге сайран сала ма?!

Көкірегі – қайғы-бұлт,
Көк Бөрі һас Сақ көкем
Ноғайдан айырылып –
Көзінің жасын көл қылып қырда төккенде,
Қарамады-ау о да көшкен
Жұртына қайырылып!

Ой-хой, жалған-ай, ойланса дертті қозғаған,
Ойпатта қалып боз далам –
Орманға сіңіп, оймақтай ізі қалмаған,
Боздағын іздеп, ағыл да-тегіл боздаған.

Тұран тығырыққа тірелді.
«Мың өлді...» деген өтірік, о да бір өлді.

Қарақалпақ деген қаралы қарындасымды
Кімнің қанжығасына кім салып,
Байлап жіберді?!

Қырандай қазақ қанаты босап, майырылған,
Айырылған...
Боздап қайырылған...
Қара басқанда – қасымда жүрген қара нар –
Һалифа Алтайдан қай жақта жүріп
Айырылғам?!

Ой – алаң.
Тыйылмай көз жас омырауымды бояған.
«Мәңгүрт» дейтұғын бір жұртым бар-ды,
Онан да айырылам-ау деп
Түн сайын шошып оянам!

Серігелдеңге мені салар бір,
Алашқа осы Алладан келген амал бұл.
«Ел қалмас» дейді...
Қалмаса... соның орнында –
«Елайырылған» дейтін
Егілген күйім қалар-дүр.

Алдында – ұшак, кемелер.
Бекзатпен мендей тексіз құл қайтсе теңелер?
«Елайырылған» дейтін күйімнен кетсін садаға,
Ел бола алмай, Еділді асқан немелер!

Кеудеме ит сарып, көзімді қарға шоқыған,
Көшкен жұртының орнында құран оқыған –
Атырау – Арқа – Алатау менен Алтайды,
Малдасымды құрып, етегіме басып отырам.

16

Semaria

Құдай үні құлақты зар еткенде,
Елеңдеп ек бері өтіп, әрі өткенде:
Хан Тәңірін қалдырып Алматыға,
Көк Тәңірі келіп тұр Қараөткелге.

Асыр салған аяр, сұм дәл осында,
Қашып кетті көрсетпей қарасын да.
Астана тұр аспани көпірдейін
Алла менен Алаштың арасында.

Тәңірді іздеп әлемнің сөздігінен,
Әліпбилер жеп бітті көзді кілең.
Қазақ деген – Феникс,
Өртке түсіп,
Қаулап шықты қайтадан өз күлінен.

Қараормансыз қалғанда қайтер ек деп,
Қамыққан жұрт қазықтан қайта көктеп –
Қараөткелдің қак жарып топырағын
Қайта қаулап шығып тұр Бәйтерек боп!

Су да мұны көріп тұр, от та мұны,
Қоркыт,
Абай,
Низами,
Тоқтағұлы.
...Көк Түркілер тартады Күнге қарай –
Көк аспанда тұрғанда Көк Тәңірі!

Ар-ұяты ұлтымның – бәрі осында,
Адамзатпен түсіп бір жарасымға –
Астана тұр аспани көпірдейін
Алла менен Алаштың арасында!

17

*Летимый
эскерткнмн
коштасу*

Тәңірге балап, табынған саған баладай,
Кетерде қалман бір сөз айтуға жарамай.
Революционерлердің бәрін де мен де пір тұтқам,
Рэкеттерге де ренжіп сонша қарамай.

Хош, енді, койшы, құбылаға бұрдың бетінді,
Алла да сендей аяған жесір-жетімді.
Байдікін алып беретін кедей-кепшікке
Рэкеттер де – революционерлер секілді...

Паң Нұрмағанбеттей мынау кім?
Айтпа, күлкілі,
Алаштан асып, АҚШ-қа жеткен дүркірі!
Базарда жүрген рэкет шулап, алаңға,
Албасты басып, атып шықпасын бір күні!

Маяковский марқұм...
Сотқар ғой, сойқан ол – мендей,
Өлеңін шерлі өрмекші құсап өргендей.
Реңіне елдің қан жүгіре ме, қайтеді,
Рэкет көрсе – революционерді көргендей?

Хош енді, көкем, ақыретінді жамыл да,
Аспанға жөнел, хақың не дау мен дабырда?!
Алашты таста, тәрк қып адамзатты да,
Анаңның барып қасына құлап – дамылда!

Айырылысайық, ал, енді хош бол, жолдас, ә,
Жұмаққа барып түсерсіз – Тәңірі қолдаса –
Сағыныштан шешең сарғайып кетті, ал жөне,
Аллаға серік қостың ғой... соның болмаса...

Күлкі боп жұртқа, күл болып Күнге ысталмай,
Жерге түс енді, жетпіс жыл жүрдің – ұшқандай.
Алты жүз түгіл, алты мың тонна болсаң да,
Аллаға сенің салмағың – бір-ақ мысқалдай...

18

*Моқырауым.
Мөретам*

*Таң арайлап атқанда,
Бұ да Тәңірі ісі деп,
Тұяқтары от лақтырып шапқанда,
Жау ішіне кіріп келген кісінен! –
Аттарға серт!*

Құранның «Ғадият» сүресінен

Мың ғасырдай жол жүріп,
Шаңға батып соқпағы,
Алтайдан шыққан Алтын Керуенім болдырып,
Тоқырауынға тоқтады.

Тоқтады да:

– Маған жайлау бола ма енді бұл жұрт? – деп, –
Артым – жарық,
Алдым – неге күңгірт?! – деп...
Әшімтайдың кеудесінде жатқан
Қоңыр домбыраның
Шанағына кіріп кетті сүңгіп кеп!

Бегазыда күллі Аруақ қауышып,
Ақсораңда жаңғырықты тау іші.
Төретамда күңіреніп тұр әлі сол
Әулиенің дауысы:

«...О, Көк Тәңірі!

Көк Бөрінінің көңіл күйімен –
Сен жек көргенді тәрк етіп,
Сен сүйгенді сүйіп ем.
Біреулер пұтқа табынды,

Біреулер қыртқа табынды.
Асқақ басты мен Саған ғана иіп ем!

Ойранға түспей, омалып өлген обал-ақ,
Тілменен жалап жараны.
Алтын басым аяр жаудың аяғына домалап,
Асау жаным Аспанға ұшып барады...

Мен – Алтайдан шыққан керуен,
Төрткүл ғаламға салып өткен соқпағын.
Дүниені дүрліктіріп келіп ем,
Тоқырауынға –
Тоқтадым!

О, Төретам!
Һас Тұлға –
Тоғым – Шығайдың тұяғы жатыр астында!

Ақ найзамен Көктің бұлтын түргенде,
Көшкен елдің жұртында тұяқтан ұшқан
Тас қалып,
Біз Ат үстінде жүргенде –
Жаяу-жалпы еді басқа жұрт!

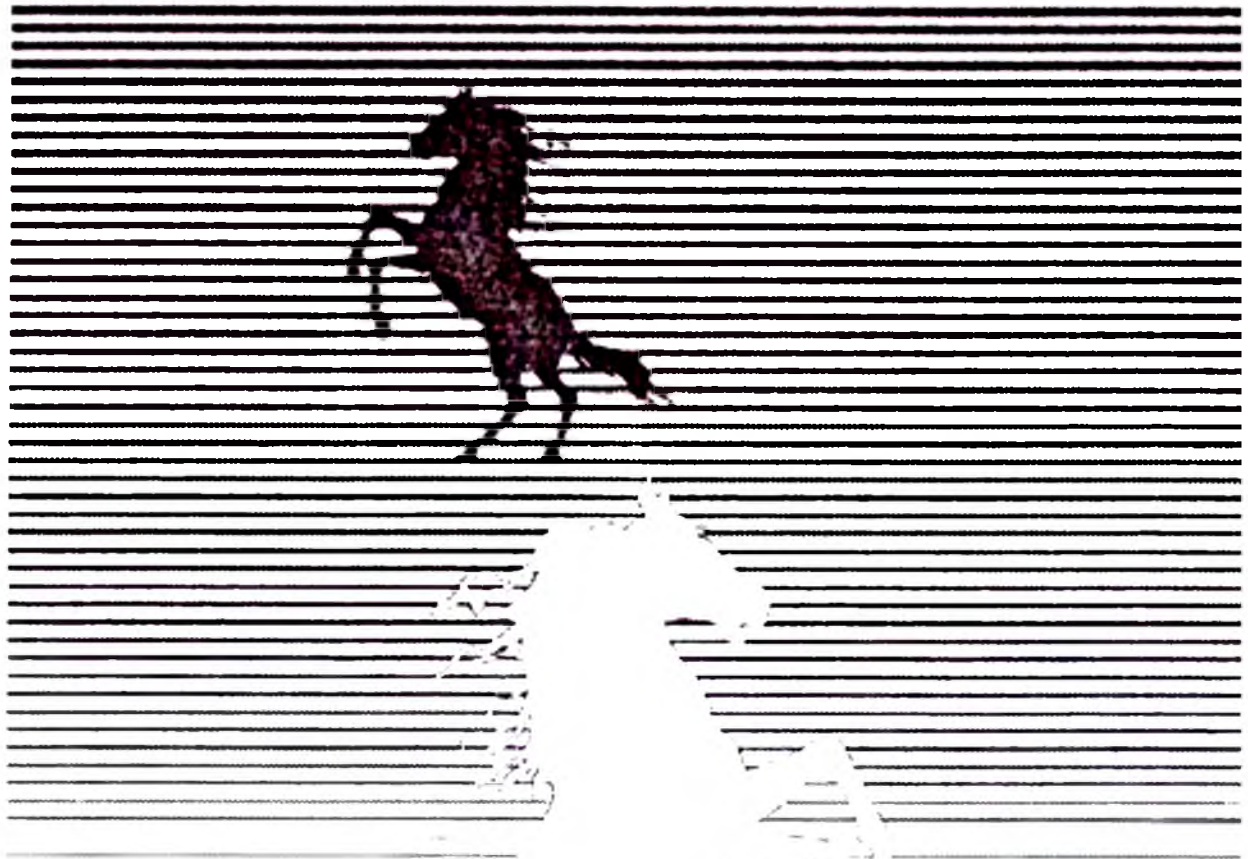
Қараны –
Ханға теңгеріп,
Жүзімді құбылаға қараттым.
Сұмырайды ат бауырына өңгеріп,
Сұлудың жұпарын қарша бораттым!

Тұлпарымды тақымдап,
Ой-қырға омырауладым –
Алтайдан сүрен салып бір;
Адамзаттың қос қарашығы лапылдап,
Қосөзенде жанып тұр!

Етектен –
Еңселі шыңға шықтым ту алып,
Еліме – ел қосылды.
Дунай мен Днепрге атымды суарып,
Волга-Донға тіктім қосымды!

Көштім мен керуен-керуен боп,
Көп сырды түйіп ішіме.
Көкжиектен Тигр мен Евфрат көлбедеп,
Миссисипи мен Миссури кірді түсіме.

Жаяу жұрт жатты жолымда,
Ат жалын тартып, үзеңгіге аяқ салғалы.
Янцзы мен Хуанхэ қалып соңымда,
Күнбатыс –
Көзді арбады.

Иіді маған Көктегі Тәңірі Ием келіп,
Бес қаруымды сайладым.
Еділ-Жайықты иемденіп,
Есіл-Нұраны жайладым.

Сырдарияның балығы тайдай тулады,
Әмударияның бақасы бақсыдай шулады.
Шырмауығынан шөккен түйе көрінбес,
Тілі мен ділі бөлінбес –
Жарлысы мен байы тең,
Жары менен сайы тең –
Тұран тұрғыздым осында –
Бумын Қаған мен Естемір Қағанның қосында!

Алғаным – Ару қыз еді,
Маңдайы Күнге тимеген.
Тұла бойын Ұмай Ана зерлеген,

Сығалап еркек жүзін көрмеген.
Сол әйелден Елім деген ұл туды,
Ерім деген Қыз туды.

Зәузатым маған ұмтылса,
Бесікте бөбек бұлқынса:
Мен қайтейін, жеті атадан асқан соң,
Ұлым күңге қосылып,
Құлым ханышаға қол салып,
Одан құлаккесті құл мен күң туса?!

Ғалам калай қағынды?!
Аяр жұртпен арбасуды ар қылдым.
Алтын кебінге тәнiмдi орап,
Жанымды –
Орхон-Енесай Жазуында қалдырдым.

Көз байланды,
Хош, сайран күн!
Дүние –
Күлге айналды.
Мен –
Күйге айналдым...»

19

Сөңгөдөн-бақша

Токсанға кеп қайтыс болды Мырқымбай.
Қайтем мына жұртымды-ай:
Қабырғасы какырап тұр, казактан
Қалатындай енді мұндай ұл тұмай...

Қаралы –
Туған-туыс топырақ сап тарады.
Тәні қалып жерде...
Жаны шырылдап,
О, Тәңірі,
Саған жөнөп барады!

Жердің беті тар болғанмен, ғарыш – кең.
Тәңіріне қарға адым не алыс пен:
Бейімбетпен жолығады Мырқымбай,
«Қазақмысың» –
Қанышпен!

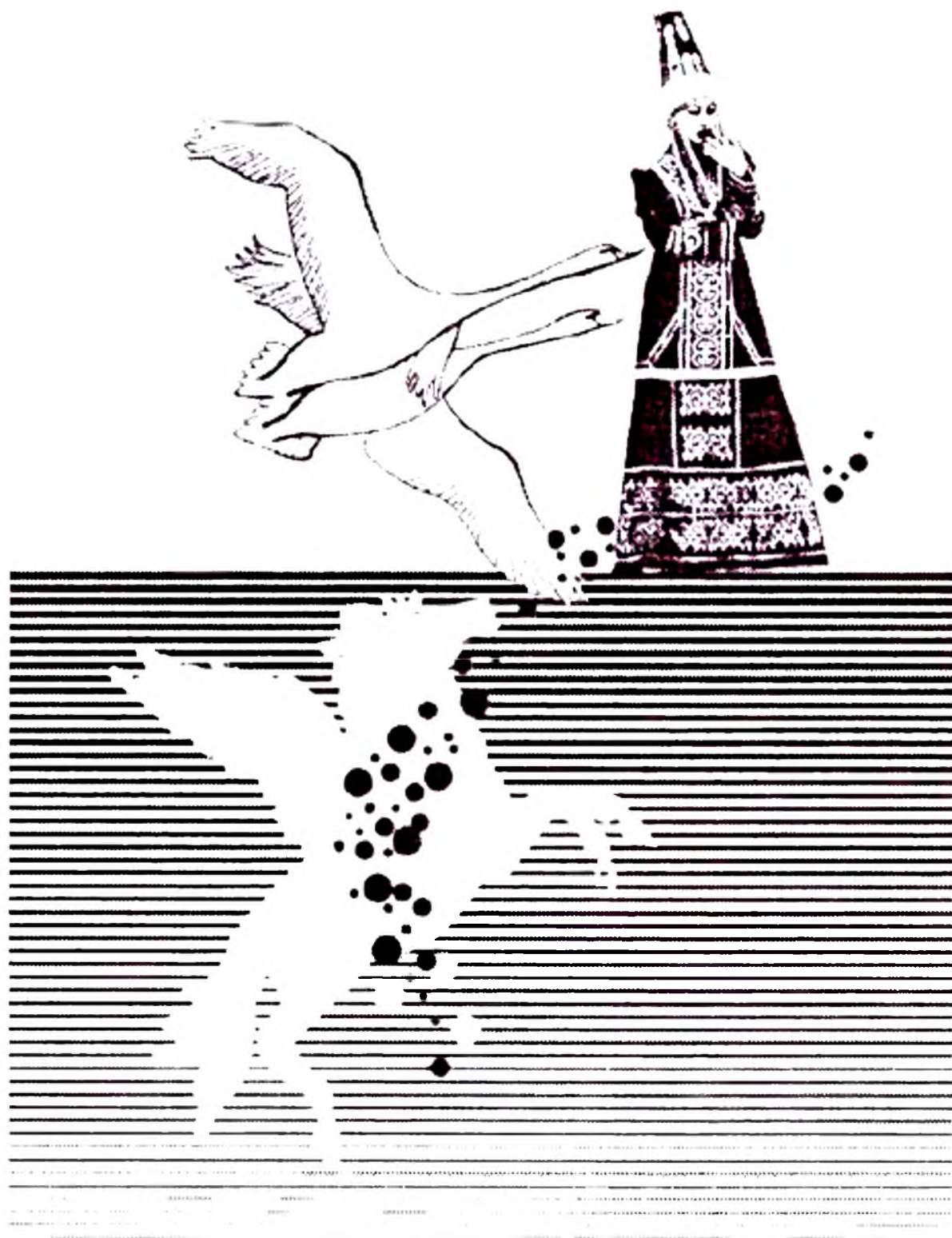
Ұшырасар кез де жақын сол күнмен,
Күте-күте көзге түрткі болдым мен.
Кетбұғамен кездеседі Ким мырза,
Димаш көкем –
Колбинмен!

Тәңірі өстіп толтырғанда олқыны,
Көрінеді маңдайдағы сор түбі.
Әлиханмен жолығады Әлиев...

...Қызық болады сол күні...

20

Мартағым.
Мадияғым.
Бенделдәм...

Шаршадым.
Шалдыктым.
Сенделдім.
Көз жасым көл боп, теңіз боп,
Әлия, міне, мен келдім,
Әлемді кезіп,
Сені іздеп.

Ел көрсем ерен, жер көрсем,
Саланы шарлап, сайға кеп,
Сағынып үйге мен келсем,
Сен жүрсің: «Әкем қайда?» – деп.

Шығып бір шалқар алдымнан,
Бұлаққа, көлге кідіріп,
Мен келдім Қарқаралыңнан
Ғажап бір нұрды сіміріп.

Кеңасу – парсы кілемдей,
Ақсораң – алтын айдары,
Жетісу мені жібермей,
Шатырша шандып, байлады.

Қаңғырып небір қайнарды,
Аспанға құшақ жайғам-ды.
Тауларда басым айналды,
Барларда басым айналды.

Ғажайып таңға таңғалдым,
Аққуды көріп – арбалдым.
Гәкку бір әнге салғанмын.
Келетін жерге жете алмай,
Кешігіп содан қалғанмын.

Ғасырдан көшіп – ғасырға,
Жүрегі сықап жасынға,
Жүреді әкең қасында,
Алатауыңның басында,
Қаратауыңның басында.

Феодализмде – мал бағып,
Коммунизмге алданып,
Ғасырдың көзі қанданып,
Ажал аузына сан барып,
Жан бағып жүрдім
Сандалып...

Замана салып күрекке,
Шоғын да басты етіме.
Оғын да атып жүрекке,
Боғын да жақты бетіме.

Есемді –
Өксіп қайтардым,
Ғазалым сұмдық азалы.
Ойнасы болып Сайқалдың,
Сайтанның болдым мазағы.

Ағына тәнті ем ардың да,
Азабын шегіп – опындым.
Ашулы айдаһардың да
Алдына барып отырдым.

Жүректің жанды лапылы,
Жасыны ойнап жатса көк.
Сарайдың болмай ақыны,
Лашықта жаттым –
Патша боп!

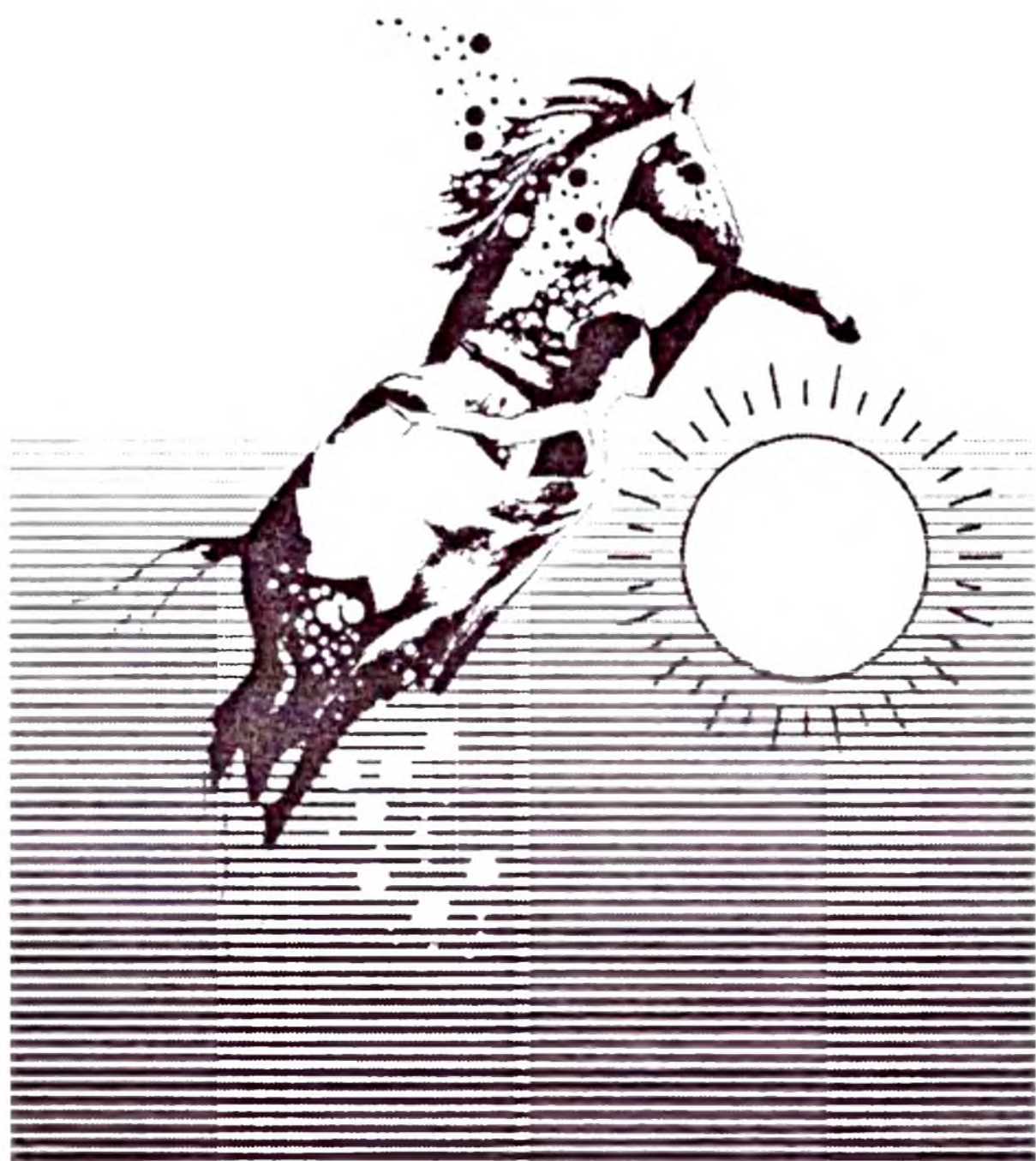

Алашым кірсін бейішке,
Қадамы болсын қайырлы.
Мені оған қосып Періште,
Мені одан Сайтан айырды.

Шаршадым.
Шалдықтым.
Сенделдім.
Көз жасым көл боп, теңіз боп,
Әлия, міне, мен келдім,
Әлемді кезіп,
Сені іздеп...

Омир деген-
Күнді аймаму

Эпилог

Дірілдерін
Гүрілдерін
Құлақ түріп, тыңдай қалып –
Бүгін менің
Жұмыр Жерім
Бара жатыр Күнді айналып.

Күн дегенде –
Дүрбелеңде
Жүріп жатыр майдан әлі.
Күймелер де,
Мінбелер де,
Түрмелер де –
Жермен бірге айналады.

Керуен күнде –
Серуен бірге.
Тән Рухқа суарулы.
Елмен бірге,
Жермен бірге
Мен де айналам Күн-Аруды.

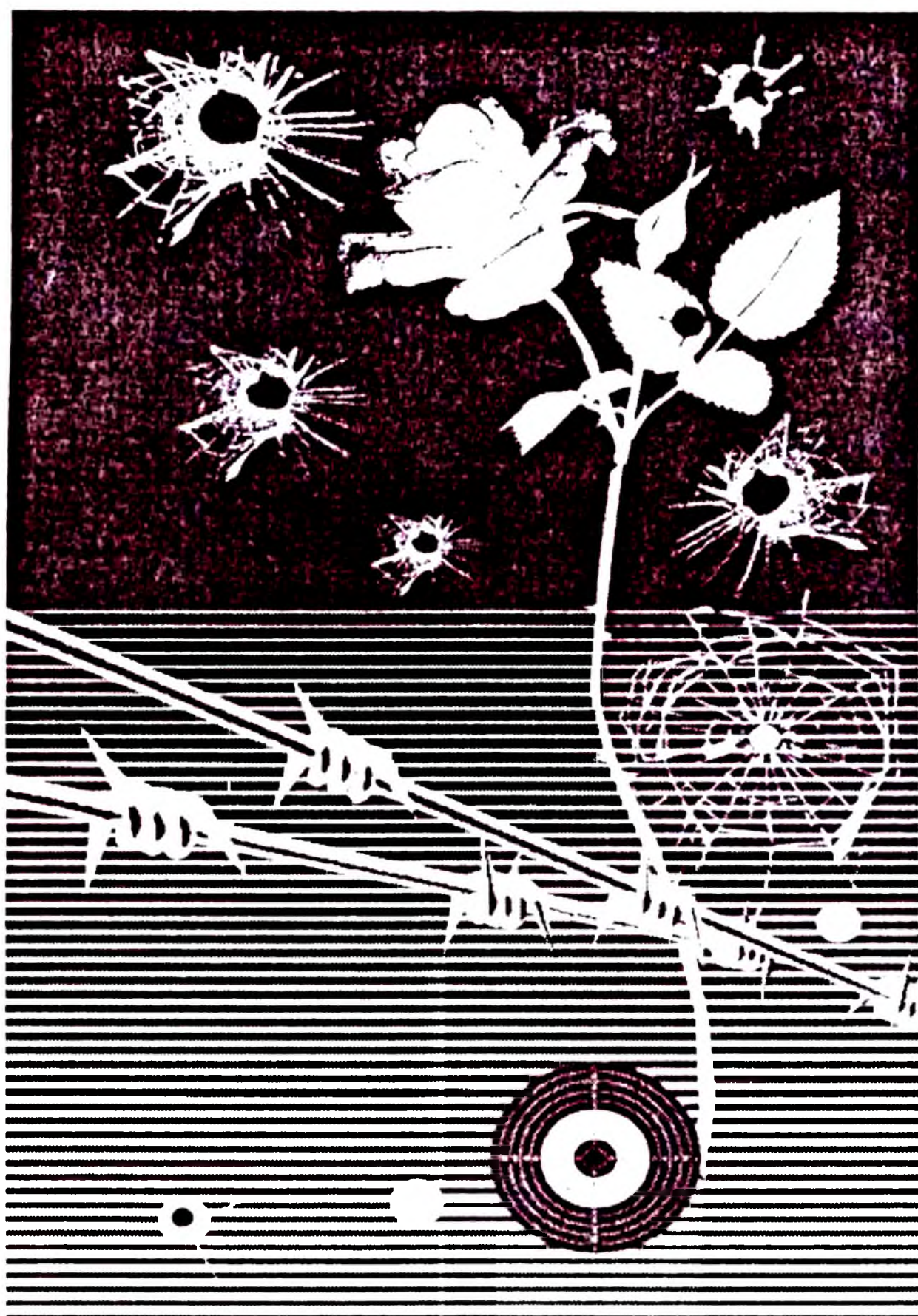
Күнді айналу –
Мұнды ойлану,
Көз жастағы көліңменен.
Өмір деген –
Күнді айналу!
Күлге айналу –
Өлім деген!

Алтынға аптап асығыңды,
Босап бір сәт мұнды ойлардан,
Қарсы ал Жаңа Ғасырынды,
Алаш-Анам, Күнді айналған!
Тектілері гүлге айналған,
Тексіздері күлге айналған...

*Қызыларай – Шатырша – Қарқаралы – Пенза –
Өфе – Мәскеу – Қызыларай – Жиренсақал –
Абыралы – Қарқаралы – Атырау –
Алматы – Қарағанды.*

1978-2011 жж.

Серік АҚСҰҢҚАРҰЛЫ

XX ҒАСЫРДЫҢ ЖИЫРМА СӘТІ

Поэма-панорама

Редакторы Қуат Құрмансейіт
Техникалық редакторы Эльмира Заманбек
Корректоры Маржан Абсалықова
Суретші Жеңіс Кәкенұлы

Басуға 10.03.2012. қол қойылды.
Пішімі 60x84 $\frac{1}{32}$. Қағазы офсеттік.
Офсеттік басылыс.
Шартты баспа табағы 7,56.
Тапсырыс №19. Таралымы 2000 дана.

«Фолиант» баспасы.
010000, Астана қаласы, Ш. Айманов көшесі, 13

«Фолиант» баспасының
баспаханасында басылды

"Алтын Қыран" халықаралық қайырымдылық қорының

Алтын Қыран

халықаралық қайырымдылық қоры

(Президенті Исламбек
Төлеубайұлы Салжанов)
демеушілігімен жарыққа
шықты

*Серік
Ақсерікарұлы*

«Жез тасқын»,
«Қызыларай», «Ғасыр
кардиограммасы», «Адам
Ата – науа Ана», «Өмір
деген – Күнді айналу»,
«Төбемнен жауһар жауып
тұр», «Қыпшақ қиссасы»
атты кітаптардың авторы.
Е. Евтушенко,
А. Вознесенский,
А. Ахматова, М. Цветаева,
Н. Хикмет,
Р. Рождественский және
Азия-Африка ақын-
дарының бір топ

шығармаларын қазақ тіліне тәржімелеген.

Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайраткері.

Халықаралық «Алаш» сыйлығының лауреаты.

ISBN 978-601-292-420-6

9 786012 924206

FOLIANT
БАСТАМ